
JOVO BAKIĆ, *EVROPSKA KRAJNJA DESNICA 1945-2018*,
CLIO, BEOGRAD, 2019.

Jovica Pavlović

U savremenoj društvenoj nauci, koju u sve većoj meri karakteriše usko-specijalistički pristup unapred teorijski jasno određenim fenomenima, retke su one vrste monografskih studija koje se usuđuju da na sveobuhvatno istorijsko-sociološki način sagledaju kompleksne i neizmerno široke fenomene poput krajnje desnice u Evropi. Umesto naslova koji glasi „Evropska krajnja desnica 1945-2018“, danas se češće može pročitati rad pod nazivom „Uporedna analiza izbornog ponašanja desnih partija u Švedskoj i Danskoj“ ili „Nacionalni front na parlamentarnim izborima 2012. i 2017. godine.“ Drugim rečima, većina naučnih radova koji se bave krajnje desnim strankama (ili političkim partijama i pokretima uopšte) – bili oni monografske studije ili akademski članci – oslanja se na postojeće teorije kako bi polju istraživanja doprinela empirijskim nalazima.

Nasuprot tome, Bakić gradi sopstveno teorijsko poimanje fenomena koji proučava, već u uvodnom delu predstavljajući – može se slobodno reći – eksplanatorno-teorijski okvir razvoja i delovanja evropske krajnje desnice; okvir koji je zasnovan na tradiciji levičarske političke misli u širem smislu. Nakon uvodnog dela posvećenog

uspostavljanju teorijsko-metodološkog okvira istraživanja, autor se okreće ne samo stručnjaku, već i običnom čitaocu, što je za pohvalu. Primenjuje jedan gotovo udžbenički, čak literarni pristup, ali ipak ne odstupa od akademske metode. U tom poduhvatu on se oslanja na najrelevantniju literaturu, nizom citata potkrepljujući svaki pažljivo promišljeni argument, dok ujedno pruža i politološko-komparativni uvid u sličnosti i razlike stranaka koje deluju na krajnje desnom spektru unutar različitih zapadnoevropskih zemalja.

Knjiga, dakle, iako obimna, ni u jednom trenutku ne postaje suvoparna i zamorna. Začinjena je važnim primerima kojima se misaoni niz upotpunjuje i koji argumentaciju čine dostupnom široj javnosti. Zato se može reći da Bakić stvara uspešnu sintezu naučnog i opisnog, koja poziva čitaoca da se dublje upoznaju sa fenomenom krajnje desnice, da prepoznaju njegove instrumente manipulacije, da se upute u neiskrene interesne politike i otvorene laži stranaka krajnje desne orijentacije, ali i da razumeju suštinski imoralne motive njihovih politika, kako bi ih mogli prepoznati, suprotstaviti im se i od njih se odbraniti.

Pored koherentnosti i čitljivosti Bakićevih teza, takode su vredne pohvale i

direktnost i otvorenost kojima on identifikuje relevantne pojmove. Na primer, Bakić već u prvoj rečenici predgovora politička uređenja zapadnih zemalja opisuje kao stare/ustaljene oligarhije, kasnije kritikujući društvene nauke – pre svega politikologiju – koje upotrebom reči „demokratija“ prilikom opisivanja političkih sistema pomenutih država zanemaruju činjenicu da demosi danas sve manje učestvuju u političkom životu, odnosno da sve manje utiče na političke odluke koje se u njegovo ime donose.

Nakon uvodnog pojmovno-teorijskog dela knjige, autor pažljivo prati proces opadanja nivoa i kvaliteta demokratije u zapadnim zemljama tokom perioda pomenutog u naslovu kako bi ostvario primarni cilj rada; a to je analiza, raslojavanje i razumevanje procesa koji je raznolike tradicionalno desno orijentisane partije (od ekonomsko-desnih neoliberalnih stranaka do rasističkih i ksenofobičnih neofašističkih organizacija) pretočio u – po svom diskursu i delovanju slične – izbornu uspešne stranke krajnje desnice.

Tako primećuje da su ekstremne desne stranke (u njihovom procesu preobražaja iz marginalnih u mainstream partije), nakon pada Berlinskog zida i slabljenja tradicionalne socijaldemokratske i radikalne levice lukavo od socijalista preuzele diskurs i politike koje se tiču prava radnika i radničke klase. Ksenofobiju su donekle ublažile, makar u marketinškom smislu i u javnom nastupu, u onoj meri u kojoj je to bilo neophodno radi napuštanja margina političkog života i stupanja na glavnu dnevno-političku scenu. Antisemitizam su zamenile društveno prihvatljivijom islamofobijom, ali su logika mržnje „onog drugog“ i njen *modus operandi* ostali isti. Izdvajaju se primeri Nacionalnog fronta Francuske, Flamanskog interesa u Belgiji i Švedskih demokrata, koji se obrađuju u vrlo temeljno pisanim poglavljima posvećenim pomenutim zemljama.

Pored nekada ekstremno desnih stranaka, Bakić temeljno pristupa i preobražaju ranije klasičnih neoliberalnih partija u stranke krajnje desnice. Prema Bakiću, neoliberali – koji su se po svom pogledu na ekonomska pitanja uvek nalazili desno na političkom spektru – nakon okončanja Hladnog rata i ekonomsko-političke podebe neoliberalizma prave i kulturološki zaokret u desno, jer su приметili da umerena doza islamofobije, koja se po potrebi može smanjiti ili uvećati, daje bolje rezultate u miljeu u kom socijalisti više nisu glavna pretnja i politički neprijatelj. Ujedno, primećuje Bakić, dolazi i do radikalizacije konzervativaca i seljačkih stranaka. Možda je primer partije Pravih Finaca, sada poznate kao Partije Finaca, u tom smislu najbolji.

Međutim, iako svakako predstavlja naučno delo vredno pomena, ono što monografiji donekle nedostaje jeste detaljnije objašnjenje opadanja političkog značaja levo orijentisanih stranaka, pošto se taj pad određuje kao jedan od glavnih uzročnika rasta popularnosti krajnje desnice (kao i jedan od primarnih uzroka prestrojavanja različitih desnih stranaka u okviru onoga što nazivamo krajnom desnicom). Navodi se da su – nakon pada Berlinskog zida – evropski socijalisti i socijaldemokrate jednostavno izgubili volju za bilo kakvim temeljnim i dalekosežnim društvenim eksperimentima u cilju oslobađanja građana od socijalnih hijerarhija, da su teme radničkih prava izgubile na značaju zbog visokog nivoa zaposlenosti i zbog drugih tekovina države socijalnog staranja, pa i to da je kao posledica tih faktora politički diskurs pomeren u desno. Ipak, taj rezon zvuči donekle apologetski. Krivac se više pronalazi u eksternim činocima, nego u samoj ideologiji levice i njenim mogućim manjkavostima. Jedan od uzroka svakako se može tražiti i u nedostatku privlačnosti internacionalizma kao jedne od sastavnih ideoloških pretpostavki levice. Možda su ljudska

bića, građani, po svojoj prirodi okrenuti onom „svom“, onome što im je blisko, a ne naizgled apstraktnim ideološkim i političkim idejama poput globalne solidarnosti. Možda je upravo ta nemogućnost „prevođenja“ svojih ideja na jezik običnih građana jedna od prepreka koju isuviše normativno uzvišena socijalističko-internacionalistička misao nikad nije uspjela da savlada; prepreka koju je desnica uspjela da iskoristi, pretočivši je u lako razumljiv jezik tribalizma i to retorikom o suverenizmu, povratku patrijarhalnim vrednostima, naciji, povratku „nama“, onim pravim „nama“. Imena pojedinih partija kojima se Bakić bavi, poput pomenutih „Pravil Finaca“, upravo ukazuju na takav razvoj događaja.

U ontološkom smislu, monografiji takođe nedostaje i jasniji otklon od ideološkog idealtipskog egalitarizma. Drugim rečima, nije dovoljno naglašeno njegovo jasnije razlikovanje od vere u potrebu za postojanjem društvene jednakosti, iako to razlikovanje u određenoj meri postoji. Takođe, još jedan problem leži u tome što se hijerarhija u knjizi napada kao fenomen koji je po svojoj prirodi iskvaren, a može se čak zaključiti i za, ali bi valjalo priznati da ona

donekle jeste nužna, ako ne i neizbežna. Kao takva, ona se treba i mora regulisati, jer njeno otimanje kontroli svakako jeste opasno, ali je i težnja njenom potpunom otklonu uzaludna, a možda i totalitarna, na šta nam ukazuju grandiozno koncipirani komunistički projekti dvadesetog veka. Neophodno je, dakle, zastupati jednakost, ali ne i jednakost u smislu istog ishoda za sve, već jednakost u smislu postojanja jednakih šansi da se do željenog ishoda dođe.

Ipak, pomenute zamerke odnose se više na Bakićevo čvrsto levičarsko preubedenje – po kome je on široj javnosti poznat i na koje u potpunosti ima pravo – nego što se iznose na račun njegovog sociološkog akademskog pristupa. Svakako, mora se primetiti da delo „Evropska krajnja desnica 1945-2018“ ne bi bilo potpuno bez oba pomenuta aspekta, levičarskog i sociološkog, jer ga upravo njihova srazmerna kombinacija čini unikatnim izdanjem ne samo na našem govornom području, već i šire. Kao što je i sâm Bakić jednom prilikom napomenuo, „na sociologu je da vidi, a na levičaru da osudi.“ On u svojoj najnovijoj monografiji upravo čini i jedno i drugo, i to vrlo uspešno.

